

Voltak-e Jézusnak testvérei?*)

Nagyon érdekes volt megfigyelni, hogy még napjainkban is mily mozgalmat képes előidézni oly kérdések bolygatása, mint a Masznyik E. dr., a pozsonyi ev. theol. akad. igazgatója által a Budapesti Hírlap 1905. évi karácsonyi mellékletében közzétett „Jézus gyermekkora“ című cikk. Azóta egymásután többen is sikraszálltak „az igazság“ védelmére ugyancsak a Budapesti Hírlap hasábjain s éiénk vitatkozás indult meg közöttük és az első cikk írója között¹⁾.

Ha az eddig napvilágot látott cikkek szerint ítélünk, melyek mind Masznyik E. dr. azon állítása ellen irányultak, hogy: „Máriának körülbelül hét gyermeke közül a legidősebb, az elsőszülött Jézus vala“, nem állíthatjuk, hogy a theologia és tudomány ezen bajvivóinak sikerült volna Masznyik dr. ezen alapos, történeti kutatásokon nyugvó állítását semmivé tenni. Szerintem ez természetes is, mert *Masznyik E. dr. állítása teljesen azonos a szentírás tételével, nem más mint azoknak összefoglalása s így ezeket megcáfolni hiábavaló törekvés.*

*) E cikk adalék ahhoz a vitához, amely a közelmúltban Masznyik Endre és néhány róm. kath. theologus között lejátszódott. Írója nem theologus, hanem gyakorló orvos a horvátországi Barilovićban. Fejtegetéseit elég érdekesnek és érdemesnek tartotta a szerkesztőség, hogy azokat hiányai dacára is a Theol. Szaklap olvasói elé bocsássa. Mikor a dolgozat készült, még nem jelent meg Masznyiknak 62 oldalra terjedő vitairata, mely az egész polemia anyagát közli, a kérdést minden részletében eldönteni igyekszik s melyre az érdeklődők figyelmét e helyen is felhívjuk. (M. E. Voltak-e Jézusnak testvérei? Válasz. Pozsony 1906. Kapható Kókainál Budapesten. Ára 1 korona.)
A szerkesztők.

¹⁾ Budapesti Hírlap 1905. XII./24. Masznyik E. dr.: Jézus gyermekkora. 1905. XII./31. Masznyik E. dr.: *Voltak-e Jézusnak testvérei?* 1906. I./6. Hanuy Ferencz dr. pécsi theol. tanár; Giesswein Sándor dr. orsz. képvis.; Boroviczényi Nándor dr. váci kanonok. 1906. I./9. ismét Hanuy dr. — Azonkívül még mások.

Nem is Masznyik dr. ezen állítása maga lehetett a támadás oka. Hiszen az evangélisták tételeit minden keresztyén ép oly nyugodt lélekkel olvashatná ma is, mint a milyennel azt Jézus ezen elfogulatlan életirói és kortársai megírták az utókor számára. A megbotránkozás oka inkább onnan indult ki, — mint ez már a keresztyén egyház életében kezdetétől úgy volt — hogy az újítók a szentírás adataiból oly tanokat és következtetéseket vontak le, melyek már egészen mások, mint azok, melyek az evangéliumok szövegéből igazolhatók. Miután az új tanok közül némelyek idővel hitelvekké lettek, természetes, hogy az új hitelvek követői a régi igazságokat nem szívesen hallják, sőt álláspontjukra nézve sérelmeseknek tartják. Ámde Masznyik dr. fennidézett állítása nem ez új hitelvekkel foglalkozott, nem támadta meg senki hitét, hanem egyszerűen csak azt foglalta össze, a mit a szentírás Jézus ifjúságáról, családja viszonyairól mond, még pedig komoly és szigorú történeti kutatások alapján. A támadás oka tehát nem igazi, a sérelmek csak színlelve voltak. Nem is azon a téren keresték fel a szerzőt, a hol ő mozgott, hanem inkább az volt a céljuk, hogy a tudományos kutatás szabadsága ellen foglaljanak állást. Az pedig úgy elvben, mint gyakorlatban elvitázhatatlan joga minden tudományos készültségű embernek, mindenkinek, aki Jézusban hisz és Jézus hitéért lelkesül.

A mint maga Jézus tanításait mindent felülmúló egyszerűséggel és magasztossággal hirdette, úgy hirdették azt tanítványai is, hűen és tisztán, menten minden felesleges szavaktól, hypothesisektől és sophismáktól, csudálatos egyszerűséggel, bizalmat gerjesztő nyíltsággal. Hisz épen azért ismerték fel a zsidók úgy, mint a pogányok Jézus tanaiban Isten közvetlen megnyilatkozását, mert ezek az egymás közt folytonos háboruskodásban álló vallásos és philosophiai rendszerektől megcsömörlött népek kiéreztek, hogy most valahára *hitet* kaptak, *felszabadult, kinyilatkoztatott igazságot*, melynek legértékesebb oldala a *magasztos tisztaság* volt. — Ha a Jézus által alapított hitnek történetirói beláthatták volna annak fejlődési menetét napjainkig, a szentírási könyveket, nevezetesen az evangéliumokat nem írták volna ily igaz, egyszerű, nyílt és elfogulatlan módon, mint ahogy azt valóban tették.

Igy tehát abban, hogy a szentírások egyes tételei, egyes kifejezései a keresztyén utókor egyik része által sérelmeseknek találtatnak, sem Jézus tanai, sem jámbor történetirói nem hibásak, hanem egyedül maga a keresztyén utókor, mely ezt az eszményi hitet a maga egyszerűségéből kivetköztette és mely lehetővé tette azt, hogy Jézus hite a szá-

zadok folytán oly átalakulásokon ment keresztül, melyek a szentírásból többé nem igazolhatók.

A keresztyénségben támadt lényeges eltérések különben a dolgok természetes folyományai voltak. Melyik rendszer védelmezhetette magát az idők folytán felmerülő új kifejlődési irányok ellen? Melyik rendszer maradhatott teljesen érintetlenül az idegen behatásoktól? Lehetséges-e egyáltalában, hogy a mindig tevékeny és nyugtalan emberi lélek valamit úgy hagyjon, a mint az van, anélkül, hogy változásokat ne eszközölne rajta? Főleg a keresztyén hit a maga universalismusával, mely tanaival boldog-boldogtalan megkínált, hogy egyedül üdvözítő kebléhez szoríthassa, egész következetesen odajutott, hogy míg Jézus tanait, a szentírás tételeit, az első keresztyének még axiómáknak vették, már rövid idő múlva megtámadhatóknak vélték azokat, némelyeket másképp magyaráztak, másokat kiszorítottak, vagy más tantételekkel kiegészítettek. Az új egyházban szinte elvvé vált a hit folytonos továbbfejlesztése, hol új kijelentések, hol az ész megnyilatkozása által.

Már Jézus első gyülekezetei mellett, ott szemben a keresztyénség bölcsőjével, tucatszámra keletkeztek az új közösségek, melyek mind az ősegyház kebeléből indultak ki. Egész elszántsággal neki támadtak a Jézus hitéről szóló szentiratok tekintélyének, sőt az érzéki világ korlátain is túlmentek, bemélyedtek a szellemek mystikus világába, s Plato és Philo, a Zendavesta és a Kabbala tanait is befogadták. Csakhamar azon feladatukat hangoztatták, hogy az eredeti szövegeket ők vannak hivatva tisztítani, hogy ők fogják Jézus tanait visszaállítani, mert az igazi Gnozis csak náluk található, az apostolok rosszul értették meg mesterüket, a tanítványok Jézus tanait hibásan irták le.

És megindult a legádázabb, de egyszersmind legszellemdúsabb, legdistinguáltabb vitatkozás, melyet a keresztyén világ valaha felmutatott. Aki a 202 körül Kr. u. elhalt híres lyoni püspök, Irenaeus csudálatos kis könyvecskéjét „de scientia“ valaha elolvasta, bámulhatta azt a hatalmas apparatust, melylyel a Jézus-hit ezen igazi bajnoka síkra szállott és mindamellett mérsékelt, meggondolt maradt mindég, csak igaz érvekkel harcolt, főleg nem vett soha oly álnok eszközöket segítségül, melyek tisztán csak az olvasó megtévesztésére céloznak, de illedelmes és becsületes maradt küzdeime végéig.

A Jézus-hit alapját tartalmazó szent könyveket birjuk; Jézus életéről és tanítványai működéséről szóló szentkönyvek szintén rendelkezésünkre állanak az újszövetségi kánonban. Mindezek a könyvek az akkori kor görög nyelven vannak írva. Hogy a hit dolgában eltérések jöttek létre,

bizonyítja a különböző keresztyén felekezetek létezése a jelenben. A szentírás történeti igazságai azonban megmaradtak változatlanul valamennyi felekezet számára s így ama távolsági viszonyt is ismerjük, melyben az egyes felekezetek a szentírás tételeitől eltávoloztak. Miután pedig az eltávolozást egy felekezet sem ismeri be, azt kellene hinnünk, hogy ha valaki tisztán csak szentírási alapon teszi meg bizonyos irányban kutatásait s azok eredményét nyilvánosságra hozza, ily történelmi tanulmány ellen felszólalni senki se fog. A gyakorlatban azonban nem úgy van. Az ily tanulmány írója a szentírás tanaitól eltávolozott felekezetekkel azonnal összeütközésbe jön. Csakhamar hevesen védekezni is fognak és ily védelemre annál nagyobb lesz a szükség, minél inkább eltért az illető felekezet a régi Jézus-hités a történeti igazságok mezejéről és minél igazabb a nyilvánosságra hozott történeti kutatás eredménye. Az illető felekezeteknek tehát jó védők-ről kellene gondoskodniok, mert a történeti kutatások nem szünetelnek. A mostani esetben valjon hogy mutatkoztak be az egyházukat védő tudósok? Hasonlitanak-e a nagy Irenaeushoz? Megközelítették-e az ő hatalmas szellemét? Tudták-e a védelemhez szükséges apparatussal fellépni és a kellő erőt kifejteni? Erről tegyenek alábbi fejtegetéseim tanúságot. —

Nézzük tehát, hogy mi a való ebben a vitában? *Voltak-e Jézusnak testvérei? Igen vagy nem?*

Jésaiás jövendölése (7¹⁴) „*íme, egy szeplőtlen szűz fogad az ő méhében és szül fiat*“, nem maradhatott hatás nélkül a zsidóság vezetőire és az utókorra. Máté evangélista is hivatkozik Jézus fogantatásának és születésének elbeszélésénél arra, a mit az Úr mondott e próféta által: „*íme egy szűz fogad az ő méhében és szül fiat*“ és hozzáteszi még azt is, hogy: *ez azért lett, hogy megteljesednek Jésaiás jövendölése és mert Isten a zsidósággal vagyon.* (Máté 1²³). Lukács ez alkalomból azt mondja: „*A szűznek neve vala Mária*“. (Luk. 1²⁶). A különbség itt csak az, hogy Jésaiás „*szeplőtelen szűzről*“ szól, Máté és Lukács pedig egyszerűen csak „*szűzről*“, ki fogad az ő méhében és szül fiat, annélkül hogy a héber író jelzőjét ők is felvették volna.

Kitűnt ugyanis, hogy Mária, mielőtt József házába vitetett volna, méhében fogant az Isten megszentelő lelkétől, a szentlélektől. (Máté 1, 18. 20. Luk. 1 25.) A megrémült József váloperről elmélkedett, arájának a törvényszabta megkövetetésétől is tartott s már titkon fel is akarta bontani eljegyzésüket, mikor az Úr angyala közbelépett s mondá neki: „*Ne félj elvenned Máriát feleségül, mert ami ő benne fogantatott, a Szentlélektől vagyon. Szül pedig fiat és nevezd őt Jézusnak.* (Máté 1, 20. 21.) *József erre elvette Máriát feleségül és nem ismeré őtet, míg szüle amaz ő*

fiát, az elsőszülöttet“. (Máté 1, 24-25.) (καὶ οὐκ ἐγινώσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.) Lukács pedig ez alkalomból azt mondja: „szülé azért az ő elsőszülött fiát és bepótlálá őtet és helyezetté a jászolba“. (Luk. 2, 7.) Miután a szentírás az angyal szavaival a közvetlen isteni creatiót igazolja, a születendő Jézust a szentlélek fiának mondván, annál feltűnőbb, hogy a szentírás a szülést magát nem bánja, a szülés rendes megtörténtével nem törődik, a szülést nem palástolja, sem más kevésbbé emberi értelemben feltüntetni nem igyekszik. Eszünkbe jó Lukács mondanása: „az Istennél nincsen semmi lehetetlen dolog“. (2, 37.) Megtörténhetett volna a szülés is valami emberfelelti módon. De látjuk, hogy az Isten ezt nem akarta. Azért a szentírás is hagyja Máriát közönséges módon szülni, más asszonyok módjára, mondván egyszerű, nyílt szavakkal: „Mária szülé és bepótlálá gyermekét“.

A görög ἡ παρθένος szó ugyanis a nyelvfejlődés minden korszakában nem csak a férfitől még nem ismert nőt jelzé, a szeplőtlen szűzt, de egyáltalán minden fiatal nőszemélyt, sőt fiatal asszonyt is. Azért παρθένος melléknév is nemcsak annyi mint szűzies, szűz, hanem fiatal, ártatlan, tiszta, szemérmes jelentésben is áll. Tudjuk, hogy a héberül író Jésaiás szeplőtlen szűzről beszélt. Az evangélisták, bár Jésaiás tételét jól ismerték, ezen jelzőjét mégis kihagyandónak vélték, mindamelllett, hogy körülírhatták volna a kissé ingadozó παρθένος szót oly görög jelzővel, mely mindenkit kényszerített volna a παρθένος fogalmát a Jésaiás által kellőleg korlátolt értelemben venni. De se Máté, se Lukács erre nem gondoltak; ők Máriát csakis a szentlélektől való fogantatására nézve nevezték el szűznek, de már arra nem reflektáltak, vajjon lehet-e a tényleges emberi szülést a szűz méh fogalmával összeegyeztetni? Ők Máriát tartották Jézus szülőanyjának. Ugyanezt mondja Máté a megváltó származásának hosszú lajstromában is: *Jákob nemzé Józsefet, Mária férjét, melytől született Jézus* (ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς de qua natus est Jesus).

Mért mondja az evangélista: „és nem ismeré őt, míg szülé Jézust.“ Teljesen méltányoljuk az evangélista ezen kijelentését, József Máriát nem ismeré, míg szülé Jézust; József tehát úgy a Jézus fogantatásában, valamint a Jézus megérkezésében kezdettől végig ártatlan. Ez érthető következménye volt Jézus az angyal által bejelentett isteni méltóságának. De nem lehet föltenni, hogy az evangélista ezt a kicsi, de annál többet mondó ἕως partikulát = *addig míg*, itt e nagyon fontos helyen kellő megfontolás nélkül alkalmazta volna, mint a hogy ő egyáltalán nem használt igazolatlan vagy felesleges szavakat. Ennek a partikulának

miképeni használata t. i. a *cselekvés időtartamának, a cselekvés idővégpontjának meghatározására* a görög nyelv szerkesztésben igen praecizirozott. Midőn tehát a Jézus élete körülményeit alaposan ismerő Máté evangélista ezt a *ἕως* szót alkalmazta, vele a *meg nem ismerésre is kiszabta a határidőt*. Mert ha az evangélista meggyőződése szerint József soha sem ismerte volna meg feleségét, Jézus születése után sem, akkor ő a fentebb megjegyzést nem tette volna meg, mivel ő nagyon jól tudta, hogy általa a *megnem ismerés időtartamát a házastársak közt bizonyos határok közé szorítja*.

Boroviczényi dr.-nak e dolog nem igen sok fejtörésbe került; csak így elmélkedik: Véggkép semmi sem jogosít fel arra, hogy József Máriát azután megismeré. Hanuy dr. is csak annyit tud felhozni: absolute (sic!) nem következik abból az, hogy Jézus születése után a megismerés megtörtént volna. Valóban csodálkoznunk kell, mily gyenge erők vállalkoztak az oly jelentős kérdés védelmére. Külömben lesz még más alkalmunk is megismerni őket.

Világos összefüggés van továbbá a „míg szüle“ és az „elszülött“ szó közt is. Hogy úgy Glesswein dr., mint Hanuy dr. az elszülött szó magyarázatánál átsapnak a héber definitiók terére s ott szellemeskednek, hogy úgy lássék, mintha mondanának valamit, az a védelem gyengességét még jobban feltűnteti. Az evangélisták görögül irtak és nem héberül; görög szavakkal éltek és görög nyelvük elég tökéletes volt a fogalmak legfinomabb árnyalatainak kifejezésére is.

A *πρῶτος* melléknévi szó tudvalevőleg *sorszám, az egymásutánságot jelző sorszámok elseje*, s így annak composituma, a *πρωτότοκος* nem jelenthet mást, mint a *szülöttek elsejét*. A Vulgata is így fordítja: primogenitus.

Hanuy dr. azt mondja: hogy nem volt fölösleges, ha az evangélista Jézusról följegyezte, hogy ő elszülött volt. Természetes, abban én is biztos vagyok, hogy nem volt fölösleges. Ha az evangélista Máriától csak a Jézust ismerte volna s nem más gyermekeket is, egyszerűen megállott volna a *τὸν υἱὸν αὐτῆς* mellett, s nem tette volna a *υἱὸς* szóhoz a magyarázó appositiót: *τὸν πρωτότοκον*. Semmi okunk kétségbe vonni, hogy Máté ezt nem céltudatosan használta volna. Hisz e dolog oly világos, hogy azt még Hanuy dr. is felismerte. Az evangélista a maga szokott nyíltságával azért mondta ezt így, mert ő a Jézus családi körülményeit, mint kortársa és híve, igen jól ismerte. Ő tehát a *πρωτότοκος* szóval, mint görög író, *csak olyan gyermeket jelezhetett, aki a gyermekek elseje volt, akit azért, mert első, a testvérektől meg kellett különböztetni*. A *πρωτότοκος* fogalomból

tehát *szükségeskép több gyermekekre kell következtetni*, mert a mely anyának csak egy gyermeke van, azt a gyermeket görög nyelven egyszerűen a *ὁ υἱός, ἡ θυγάτηρ, ὁ* és *ἡ παῖς, τὸ τέκνον* szavakkal jelölték meg, nem pedig *πρωτότοκος* szóval. Erre a megkülönböztetésre csak akkor lett szükség, *ha ugyanazon méhből más gyermekek is származtak*. Hanuy dr. ellenben azt, hogy József feleségét Jézus születése után sem ismeré, oly követelménynek tartja, mely Jézus isteni méltóságával és az Isten fia anyjának méltóságával összefügg. De aztán hová rejtjük a *πρωτότοκος* szót és mind azt, *a mi ennek sorrendjén még következik?* Még annak a *πρωτότοκος* héber etymológiáját sem rejthetjük el, melyet Hanuy dr. az ő védelmében oly parádésan felvonultat. Héberül a *πρωτότοκος* annyit jelent, mint „méhmegnyitó“. Ez már igazán abszolút fogalom. Azon gyermekről mondták, melynek születése alkalmával az anyja méhe legelőször megnyilt. A héber fogalom megmarad tehát akkor is erejében, ha az anya a méhmegnyitó gyermekén kívül más gyermeket nem is szült többé, mert a héber szó *nem számítja az anya gyermekeinek sorrendjét*, inkább magára az anyára céloz, mondván: *hogy az a nő, a kinek ily méhmegnyítője volt, nem szüz többé, mert annak méhe megnyilt a szülés folytán*. Én azt tartom, hogy jobb lett volna a héber theoriákat be sem szőni a védelembe. Ezt talán most Hanuy dr. is ki fogja érezni s nem lesz többé kedve a görög fogalmakat héberül magyarázni. No de se baj! folytassuk a fejtegetések sorrendjét.

Jézus tanítván az ő hazájában (Názáretben) a népet, álmélkodának s kérdezték, honnan van ebben a bölcsesség és ez isteni erő. Avagy nem ez-e amaz ácsmeszter fia? Nemde nem Máriának hívják az ő anyját és az ő adelphoszeit Jakabnak, Józsefnek, Simonnak és Judásnak? És az ő adelphái nemde nem nálunk (Názáretben) vannak-e? (Mt. 13, ⁵⁴—⁵⁶. Mk. 6, ²—³. Lk. 4, ¹⁶.) *Azután aláméne Kaparnaumba ő és az ő adelphoszeit és az ő tanítványai.* (Ján. 2, ¹².) *Jövének pedig ő hozzá az ő anyja és adelphoszeit.* (Luk 8, ¹⁹.) Valának tehát a József és Mária názáreti házából az elsőszülött Jézus + 4 adelphosz + (minimum) 2 adelphé, összesen tehát minimum 7 adelphoi.

Kitűnik a szentírásból, hogy Jézus ott hagyta hitetlen pátriáját, s más helyeken tanított; valamint az is, hogy míg Jézus élt és tanított, az övéi nem tartoztak hívei közé. „*Megbotránkoznak vala ő benne*“. (Máté. 13, ⁵⁷.) „*Eljövének hogy megfognák őtet, mert azt mondják vala, hogy őrvöng*“. (Márk. 3, ²¹.) Jézus tanúsága szerint pedig az övéi Isten akaratát nem teljesítették, mert nem hittek benne. A viszony, mely az Isten igéjét hirdető Jézus és a Názáretben

maradt családja közt volt, meglehetősen rossz, sőt ellenséges volt.

Történt, hogy mialatt Jézus Kapernaumban és e városka vidékén, mely városban hitetlenségre nem talált, s mely az ő második hazája, népe az ő családja lett, — történt, hogy egy napon: *eljövének az ő adelphoszai és az ő anyja és kívül állván küldének ő hozzá és ötöt hivatják vala. És a sokaság mondá Jézusnak: Ime a te anyád és adelphoszaid ott kinn keresnek téged. Akkor felele nekik, mondván: Kicsoda az én anyám vagy az én adelphoszaim kicsodák? És elnéze maga körül, mondá: Ime, az én anyám és az én adelphoszaim, mert valaki azt cselekszi, a mit akar az Isten, az nékem az én adelphoszom, adelphém és anyám.* (Márk. 3³, —³⁵.) *És mondá néki egy ember: Ime, a te anyád és adelphoszaid ottkinn állanak és te veled akarnak beszélni. És ő felevén, mondá annak, a ki néki ezt mondotta vala: Kicsoda az én anyám és kicsodák az én adelphoszaim? És kinyujtván kezét az ő tanítványaira, monda: Ime ezek az én anyám és az én adelphoszaim, mert valaki az én mennyei atyámnak akaratját cselekszi, az nékem az én adelphoszom, adelphém és anyám.* (Mt. 12, ⁴⁷—⁵⁰.) Ezeket elolvastva, ki tarthatná itt lehetségesnek, hogy a *hírhozók* ezen egyszerű bejelentésüknél az az adelphosz szót átvitt értelemben, a szemita vagy a magyar géniusznak megfelelőleg használták volna?

Nem teszi magát neveltségessé az, a ki itt unokatestvéreket, atyafiakat akar kiolvasni? Lehet-e az ilyen tudós jóhiszeműségében bizni, aki azt nem látja, hogy itt az anya mellett lévő adelphoszok és adelphék csakis testvérek, csak Jézus testvérei lehettek? Ellenben ki nem látja azt világosan, hogy Jézus az ő méltó felháborodásában, az ő indulatos kifakadásában itt egy retorikai képlettel felelt? *Hisz a képletet meg is okolja Jézus maga, mind a két* (Márk, Máté) *helyen, hogy mért mondja itt átvitt értelemben a körülötte álló népet anyjának, adelphoszainak.*

Dr. Giesswein itt szükségesnek tartotta az adelphosz megértése céljából a szemita nyelvszokás különös géniuszához fordulni. De, kérdem, mi köze a héber nyelv géniuszának a görög adelphosz szóhoz? Szükségesnek tartotta azt a kitérést is, hogy a magyarban is a testvér szó, úgy mint a héber *ach*, tágasabb, sokfélebb. Van-e ebben jóhiszeműség? igaz tudóshoz méltó gyakorlat ez? Hanuy dr. is gondolja, hogy tudományosságának rovása nélkül visszautasíthatja a testvér értelmét, de legalább érthetően indokolja, hogy miért? Azért, mert erre őt egy dogma kényszeríti.

Az *adelphos* görög szó melléknév, melynek valódi természetét csak az újabb nyelvkutatás derítette ki.

Most tudjuk, hogy *ἀδελφός* összetett szó (*ἀ-δελφός*), melynek második tagja *ἡ δελφύς* annyi mint *ἡ ἰστέρα*, vagy *ἡ μήτηρ* = lat. uterus, első tagja pedig a *ἀμα* particulának rövidített, elkopott alakja, az u. n. *ἀ* copulativum, mely = val, együtt. Az *ἀδελφός* melléknév jelentése eszerint nem más, mint: *egy és ugyanazon méhből való, mással együtt közös méhből való*. Mint főnév, lehetett *ὁ* és *ἡ ἀδελφός* = *édes testvér, fivér és nővér egyaránt*. Az *ἀδελφός* tehát a görögben annyira édestestvér, hogy akár fiú, akár leány az egy méhből közösen származókat egy és ugyanazon szóval jelezték. (V. ö. *ὁ* és *ἡ παῖς*). Csak később keletkezett a nőtestvér számára a külön *ἡ ἀδελφή* szóalak. Az *ἀδελφός* szót tehát unokatestvér vagy vérrokon, vagy atyafi értelműnek mondani először is nyelvészeti absurdum, mivel unokatestvérek, atyafiak nem egy és ugyanazon méh gyümölcsei, másodszor helytelenség, mivel e rokonsági fokok megjelölésére a görögben általánosan használt más kifejezések voltak; u. m. unokafivér = *ὁ ἀνεψιός* (már az Iliászban); unokanővér = *ἡ ἀνεψιὰ*; unokaöcs = *ὁ ἀδελφιδοῦς*; unokahúg = *ἡ ἀδελφιδοῦς*, továbbá a vérrokonok = *οἱ ἀναγκαῖοι, οἱ πρὸς αἵματος*, a rokon = *συγγενής, ὁμογενής, ἀναγκαῖος, οἰκείος* s. a t. Az *ἀδελφός*, görög szó tehát magában határozott, félre nem érthető fogalom, a görög nyelv géniuszának folyománya és nem szorul semmiféle héber vagy magyar nyelvgeniuszok segítségére. Az anyának szülöttje *ὁ υἱός, ὁ* és *ἡ παῖς, ἡ θυγάτηρ, τὸ τέκνον*. Amely anyának több gyermeke született, azok elseje, a legidősebb a *πρωτότοκος* vala, valamennyien egymásközt pedig *ἀδελφοί* = az ugyanazon méhből származottak, egy anya gyermekei, édes testvérek, az apát itt nem is tekintve.

Hanuy dr. maga is őszintén bevallja és helybenhagyja, hogy az idevágó szentirási helyeken csakugyan mindenütt az *ἀδελφός* szó áll. Azt mondja továbbá: sehol sincs megmondva, hogy ezen adelphoszok édes anyja Mária vala. Bizonyosan abban a meggyőződésben mondta azt, hogy azzal egy megcáfolhatatlan érvelést hozott a vita mezejére. Pedig ez a felvetett kérdés is új bizonyítéka a védelem tehetetlenségének, az is csak olyan nesze semmi, fogd meg jól, mint az *ὁ* és társainak nagyhangú felvonultatása a héber és magyar nyelv géniuszának, s a héber theokratikus intézményeknek. Látszik, hogy theologus uraink nem tudnak az evangélisták gyönyörű nyelvén gondolkozni. A Hanuy dr. fentti körmönfont megjegyzésére megadom tehát röviden a választ. Hogy Mária nemcsak Jézusnak, de az *ὁ* adelphoszainak is a szülőanyja volt, az a görög nyelvérzéssel bírók előtt világos még akkor is, ha ez nincs külön megírva, egyszerűen azon okból, *mert a ki Jézus adelphoszának mondatott, az*

eo ipso csakis Jézus anyjának gyermeke lehetett, csak annak a méhnek szülöttje, mely Jézust szülte és senki másé.

Ily komoly történeti előadásba az átvitt értelemben való használatot erőszakosan becsempészni, nem tudóshoz méltó eljárás. Igaz, hogy találhatók a görögben is oly helyek, hol az *ἀδελφός* szó = hasonló, rokon, barát, felebarát, atyafi s. a. t. de ilyen képes beszéd, ha csak nem világos rhetorikai figura, mint a milyen Jézus fentebb említett válasza, csak a szépirodalmi termékekben, a társalgás bizalmas nyelvében, s hasonlóknak engedhető meg és ide tartoznak aztán a bárkinek megadható arabs *ja achi!* a török *hé arkadas!* a francia *mon chér frère!* a magyar *atyafi!* kifejezések is. A szentírás ezen tételeinek adelphosz szója azonban sem unokatestvér, sem atyafi, *de igenis „anyafi“, édes testvér, testvér.*

Az adelphoszok közül csak Jézus feltámadása után csatlakozott Jakab a jeruzsálemi gyülekezethez, hol mint „az Úr adelphosza“ hosszú időn át kiváló kitüntetésben részesült. Ha az adelphoszok megjelennek a szentírában mindég ott van Mária is. Názáretben, ahol laktak, mindig Mária oldalán jelennek meg, míg Jézus élt és tanított ott is maradtak. Még egy későbbi időből is, mikor Jeruzsálem már az első keresztyén gyülekezet székhelye vala, azt olvassuk: „Ezek (az apostolok) mind egyetemben foglalatosak valának az imádkozásban és a könyörgésben, az asszonyokkal egybe és Máriával, Jézus anyjával és az ő adelphoszai-val“. Ap. Csel. 1, 14.

Igy tehát Hanuy dr. nem helyesen járt el, ha még egy utólagos, általa „igen fontos“-nak nevezett felszólalásban (B. H. 1906. I./8.) Masznyik dr.-nak szemére veti, hogy idézeteiben nem ismétli a Károlyi Gáspár által használt „atyafi“ kifejezést, hanem azt a „testvér“ szóval helyettesítette. Bevallja ez alkalommal maga Hanuy dr. is, hogy ha e helyeken a „testvér“ szót alkalmazzuk, a bizonyítás erőteljesebb. Az úgy is van! De hogy már Károlyi Gáspár is az eredeti szöveg adelphosz szavát rosszhiszeműségből fordította és használta volna „atyafi“-nak, nem hihető; ő a görög szó etymológiáját még nem ismerhette, azért az ő fordítási módját helyteleníteni nem lehet. Csak hogy mi reánk nézve Károlyi Gáspár nem döntő, ő nem kútforrás, csak gyarló fordító, még pedig más helyeken is gyarló. Megcáfolhatatlan kötelező erővel reánk nézve csak az evangélisták eredeti görög szövege bír, úgy a bizonyítás ezen ütköző pontjánál, mint bárhol másutt a szent szövegekben. Masznyik dr. értelmezési és fordítási módja tehát az egyedüli, melylyel nyelv- és történetmű alapon ez idézeteket tárgyalni lehet és szabad s így Masznyik dr.-nak azon conclusióhoz kellett jönnie,

hogy: *Máriának körülbelül hét gyermeke közül a legidősebb az elsőszülött Jézus vala, még pedig azért, mert az evangéliumokból kitűnik:*

1. hogy József nem Jézus apja, hanem hogy József Jézusnak megérkezéskor teljesen szűz és ártatlan;

2. hogy Mária Jézus szülőanyja;

3. hogy míg Jézust szülte, Józsefnek feleségül nem szolgált;

4. hogy Jézus Máriának elsőszülöttje volt;

5. hogy ezen elsőszülött Jézusnak Máriától, a József feleségétől, még négy fivestvére és minimum két nővére is volt.

Ezen igazságokat az evangélisták nyíltan, gyanútlanul mondták ki, ők azokon a hit szempontjából semmi kifogásolni valót nem találtak, az igazság szempontjából pedig mint igaz, őszinte és történéthű írók, ezeket el sem hallgathatták, a hit dolgában támadt későbbi változásokért ők nem felelősek. A hit, igaz, azóta megváltozott, a hit alapja azonban, a szentírás, megmaradt, még pedig változatlan erőben, mint megcáfolhatatlan kútforrás mindazok számára, kik azt annak elismerni akarják.

Masznyik Endre dr. karácsonyi cikkét, mely ezen szentírásbeli igazságok történéthű folyományaként jött létre, *okosabb lett volna meg sem támadni*. Ezen tudományos cikk senkinek a hitét nem gyengithette és nem is hiszem, hogy csak valaki is elhagyta volna hitét miatta; nem is volt senkinek jogában ezen ott elhangzott történéthű igazságokat sérelmeseknek bélyegezni, mert senkire se lehetett sérelmes, ki Jézus hitének követője, ki a szentírás alapján áll.

Sajnos, hogy többen mégis sérelmesnek találták és fel is szólaltak Masznyik dr. cikke ellen. Hát mért nem akarják a szentírás ezen itt megvitatott helyeiről is elhinni, hogy igazak? Mért iparkodnak azok igazi értelmét erőltetni? Avagy úgy találják, hogy az evangéliumok szövege nem foglalja magában Istennek kijelentett igéjét? Úgy találják, hogy ezeknek a könyveknek tartalma csak gyarló emberek feljegyzése, amelyet tetszés szerint lehet magyarázni? Nem hivatkozott maga Jézus is a szentírás helyeire? Hiszen ha Jézus a szentírást citálva és annak isteni tekintélyére hivatkozva tévedésben lehetett volna, maradhatna-e ő még Istennek a Szentlélektől fogantatott fia? Nem rántaná-e az ő bukásával az egész keresztyén hitet a semmiségbe, nem döntené-e romba az egész hitépületet összes tanaival és tételeivel együtt?

Mindenki láthatja fejtegetéseimből, hogy a védelem tudósai a nyilvánosságra hozott cikkeikkel igen rossz és hálátlan szolgálatot tettek úgy vallásuknak, mint a vallások

közti békének. Feltárták a védelem hihetetlen gyengeségét és semmi dicsőséget sem arattak. Nem voltak se óvatosak, se igazak, a derék Irenaeust egy se közelítette meg, ki előtt a *speculatio* ellenszenves maradt, ki, egyedül a szentírásbeli hagyományokra támaszkodva, az egyházi realizmus igazi bajnoka volt, ki a keresztyénség történeti igazságainak bármiféle elferdítése ellen mindég a leghatározottabban tudott fellépni és mindenek előtt a belső békét kívánta fenntartani teljes erejéből. Hagyjuk meg tehát mi is, késő utódok, a *szentírás tételeinek isteni tekintélyét az egész vonalon* és ne mondjuk azt, hogy az egyik helyen mondottakat hisszük, a másik helyen mondottakat pedig elvetjük, vagy másképp értelmezzük. A védelem módjára nézve pedig kövessük Péter apostol szavait: „*a Krisztus néktek példát hagyott, hogy az ő nyomdokait követnétek, ki bűnt nem tett vala és álnokság nem találtatott az ő szájában*“ (I. Péter 2, 21—22.)

Dr. Tarczay Kálmán.